

Paměť na svatého Vedasta ve franské hagiografické produkci

Martin Šenk

Vedast působil v první polovině 6. století jako biskup v Arrasu v severovýchodní části Galie.¹ Arras patřil společně s městy Cambrai a Tournai k tradičnímu jádru Franské říše a podléhal autoritě remešského metropolity, jímž byl po většinu Vedastova episkopátu Remigius z Remeše († 533). Vedast byl současníkem prvního křesťanského merovejského krále Chlodvíka I. († 511) a již nedlouho po své smrti byl uctíván jako svatý. Paměť na svatého biskupa Vedasta byla s postavou krále Chlodvíka I.² úzce spojena. Nejspíše právě díky tomu, že příběh o svatém Vedastovi obsahoval i vyprávění o spolupráci světce s králem Chlodvíkem, vstoupil svatý Vedast prostřednictvím dvou hagiografických spisů do franské historické paměti. V 7. století mu věnoval ucelený hagiografický spis Jonáš z Bobbia (byť jeho autorství bylo nedávno zpochybněno) a na přelomu 8. a 9. století pak tento spis komplexně přepracoval Alkuin z Yorku.

Předkládaná studie analyzuje způsoby, jimiž Jonáš z Bobbia a Alkuin z Yorku zprostředkovávali svým čtenářům (či posluchačům) paměť na svatého biskupa Vedasta.³ Jonášův přístup je přitom konfrontován i s dílem Venantia Fortunata, konkrétně s jeho hagiografií svatého Marcela, neboť oba autoři stáli před obdobnou výzvou: utvářeli obraz dávno zesnulého biskupa, o jehož životě a působení disponovali jen omezeným

¹ Tato studie vychází z mé disertační práce obhájené v roce 2025 na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Martin ŠENK, *Biskup, svatost a moc: Latinská biskupská hagiografie a její místo ve společnosti doby merovejské a karolinské*, Praha: [disertační práce Ústavu světových dějin FF UK], 2025, kde je též šířeji pojednáno o dobových biskupských ideálech. Vznik této studie byl podpořen programem „Fida-Pfister-Stipendium“ Centra mediévistických studií Filozofického ústavu AV ČR.

² Přesná datace Vedastova episkopátu ani rok Vedastovy smrti nejsou známy. Základní penzum informací výstižně shrnuje Lucce PIETRI – Marc HEIJMANS (eds.), *Prosopographie chrétienne du Bas-Empire 4: Prosopographie de la Gaule chrétienne (314–614). Volume 2: I–Z et fragments*, Paris: ACHCByz, 2013, s. 1914–1916; či Martin HEINZELMANN, „Gallische Prosopographie 260–527,“ *Francia* 10 (1982): 710–711.

³ K otázce okruhu recipientů hagiografických textů v merovejském a raně karolinském období viz podrobně ŠENK, *Biskup, svatost a moc*, s. 44–55.

množstvím spolehlivých informací. Toto srovnání umožňuje postihnout specifika jejich literárních strategií a odlišné způsoby konstrukce hagiografické paměti.

Rozbor se přitom soustředí na zobrazení biskupského ideálu – tedy na soubor vlastností a vzorů chování, které byly dobovou společností u členů *ordinis episcoporum* považovány za žádoucí. O tom, co do tohoto souboru patřilo, nás informují právě hagiografické spisy – když tyto prameny reflektují dobové představy svatosti, sdělují nám mimoděk, co bylo považováno za ideál, který právě daný světec svým konáním naplňoval.⁴

1. NEJSTARŠÍ VEDASTOVA HAGIOGRAFIE, BISKUPSKÝ IDEÁL A PAMĚŤ NA SVATÉHO BISKUPA

Identifikace autora *Vita sancti Vedasti* [BHL 8501–8505] se dlouho jevila jako bezproblémová. Editor spisu, Bruno Krusch, totiž označil za tvůrce spisu Jonáše z Bobbia – autora známé hagiografie svatého Kolumbána a hagiografie svatého Jana z Réomé.⁵ Badatelská obec toto Kruschovo stanovisko až do nedávné doby respektovala. Anne-Marie Helvétius však za pomoci textové i historické analýzy přišla s tezí, že spis nebyl sepsán Jonášem z Bobbia, a dokonce je znatelně mladší, než předpokládalo starší bádání. Spis podle ní vznikl ve franském prostředí (patrně v Arrasu) po roce 700, snad mezi lety 740–750 za majordomátu Pipina III.⁶ Současné bádání je však opatrnější a stále považuje za pravděpodobnější možnost, že spis vznikl již v 7. století a jeho autorem opravdu mohl

⁴ Metodologicky srov. případové studie Drahomír SUCHÁNEK, „Bischof Thiddag und das Bischofsideal der Reichskirche am Anfang des 11. Jahrhunderts,“ *Acta Universitatis Carolinae: Philosophica et Historica*, 2019, č. 1, s. 91–97; Martin ŠENK, „Proměna úlohy biskupa a biskupského ideálu v době stěhování národů,“ *Mediaevalia Historica Bohemica* 24, č. 2 (2021): 21–35. Ze starší literatury k tématu proměny biskupského ideálu viz např. Martin HEINZELMANN, *Bischofsherrschaft in Gallien: Zur Kontinuität römischer Führungsschichten vom 4. bis zum 7. Jahrhundert. Soziale, prosopographische und bildungsgeschichtliche Aspekte*, Zürich – München: Artemis Verlag, 1976, passim.

⁵ Bruno KRUSCH, „Zwei Heiligenleben des Jonas von Susa,“ *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung* 14 (1893): 385–448.

⁶ Viz Anne-Marie HELVÉTIUS, „Clercs ou moines? Les origines de Saint-Vaast d'Arras et la Vita Vedastis attribuée à Jonas,“ *Revue du Nord* 93 (2011): 671–689.

být Jonáš z Bobbia.⁷ Ačkoliv jsou závěry A.-M. Helvétius hodné dalšího ověření a diskuze, na tomto místě lze respektovat současný badatelský konsensus a za autora spisu označit Jonáše z Bobbia.

S předpokládanou identifikací Jonáše z Bobbia († po roce 659) jako autora hagiografie biskupa Vedasta však otázky ohledně okolností vzniku spisu zdaleka nekončí. Jonáš se narodil a byl vzdělán v severoitalské Suse v závěru 6. století (v té době bylo město patrně pod franskou kontrolou). Nejspíše začátkem roku 616 vstoupil do kláštera Bobbio a sloužil jako osobní asistent opatů Athala (nástupce svatého Kolumbána) a Bertulfa. Zde se seznámil s místními archivy a vzdělání si dále prohloubil při svém pobytu v Římě. Během této doby byl úzce zapojený do správy klášterních záležitostí. Následně (snad někdy na začátku třicátých let 7. století) se vydal do Franské říše a sbíral informace o svatém Kolumbánovi a jeho následovnících. Na konci třicátých let 7. století se seznámil s misijním biskupem Amandem (tedy svatým Amandem z Maastrichtu) a sepsal *Vita sancti Columbani*. Na severovýchodě Franské říše pak měl být nějakou dobu aktivní, ke konci života se zde stal opatem a tvořil další spisy (nedávno se objevila teze, podle níž měl být rovněž autorem řehole pro jeptišky).⁸ Jelikož není jistá ani identifikace Jonáše z Bobbia jako autora *Vita sancti Vedasti*, ani spolehlivé vročení vzniku spisu, je v tuto chvíli také zcela nemožné určit místo sepsání. Současné bádání tak v řešení těchto otázek odkazuje na hypotézu B. Krusche, podle kterého Jonáš hagiografii svatého Vedasta sepsal během svého severofranského pobytu okolo roku 640, u příležitosti stého výročí úmrtí svatého Vedasta.⁹ Je však zcela evidentní, že se jedná pouze o odhad, který nelze věrohodně ověřit. A o mnoho více nesvedlo ani nedávné bádání – Alexander O'Hara, který oponoval kritice A.-M. Helvétius, nejnověji přišel s neověřitelnou hypotézou, podle níž Jonáš sepsal hagiografii svatého Vedasta na severu Franské říše v padesátých letech 7. století, aby upoutal pozornost

⁷ Viz Alexander O'HARA – Ian N. WOOD (trans.), *Jonas of Bobbio: Life of Columbanus, Life of John of Réomé, and Life of Vedast*, Liverpool: Liverpool University Press, 2017, s. 68–78; Alexander O'HARA, *Jonas of Bobbio and the Legacy of Columbanus: Sanctity and Community in the Seventh Century*, Oxford: Oxford University Press, 2018, s. 30–37; či nejnověji Ian N. WOOD, „The Selective Memory of Jonas of Bobbio,” in *Creative Selection between Emending and Forming Medieval Memory*, eds. Sebastian Scholz – Gerald Schwedler, Berlin – Boston: De Gruyter, 2022, s. 41–42.

⁸ Srov. např. nově O'HARA, *Jonas of Bobbio and the Legacy*, s. 87–120; O'HARA – WOOD (trans.), *Jonas of Bobbio*, s. 31–37.

⁹ KRUSCH, „Zwei Heiligenleben des Jonas von Susa,” s. 440.

krále Chlodvíka II.¹⁰ Situaci dále komplikuje skutečnost, že v době sepsání *Vita sancti Vedasti* (ať už to bylo v polovině 7. století, či v 8. století) bylo biskupství Arras již přeneseno do Cambrai (město Arras se znovu stalo biskupským sídlem až na konci 11. století).¹¹ Pokud je však autorem spisu opravdu Jonáš z Bobbia, jeví se jako pravděpodobné, že hagiografii biskupa Vedasta vytvořil během franského pobytu.

Vita sancti Vedasti je spis hojně užívaný historickou obcí, neboť referuje o křtu krále Chlodvíka I.¹² Po klasickém prologu totiž Vedastovu hagiografii otevírá pasáž pojednávající o tom, jak král Chlodvík táhnul do války proti Alemanům, během krvavé bitvy se obrátil v modlitbě k Bohu své ženy Klotyldy, kterému slíbil úctu, pokud mu daruje vítězství.¹³ Vítězný král Chlodvík chtěl dostát svému slibu a přijmout křest a jako společníka si k tomu prý zvolil zbožného Vedasta. V textu je zároveň zmíněno, že svatý Vedast zázračně navrátil zrak slepci. Chlodvík se pak v Remeši nechal pokřtít biskupem Remigiem a před návratem do své vlasti mu Vedasta svěřil.¹⁴

Jonáš pak pokračuje vyprávěním o tom, že v Remeši svatý Vedast zázračně doplnil nádobu vínem, stoupal u lidu v úctě a Remigius jej ustanovil za biskupa města Arras. Po svém příchodu do Arrasu uzdravil Vedast slepé.¹⁵ Město, které se prý stále zcela nevzpamatovalo po Attilově plenění, nalezl Vedast v tak bídném stavu, že z něj dokonce musel vyhnat medvěda.¹⁶

¹⁰ O'HARA, *Jonas of Bobbio and the Legacy*, s. 35.

¹¹ Srov. Lotte KÉRY, *Die Errichtung des Bistums Arras 1093/1094*, Sigmaringen: Thorbecke, 1994.

¹² K Chlodvíkovi I. a jeho křtu srov. z obsáhlé literatury alespoň Danuta SHANZER, „Dating the baptism of Clovis: The bishop of Vienne vs the bishop of Tours,” *Early Medieval Europe* 7, č. 1 (1998): 29–57; Václav DRŠKA, „La baptême de Clovis: imitatio imperii? La stratégie politique des élites ecclésiastiques auloises au tournant de l'Antiquité et du Moyen Âge,” *Prague Papers on History of International Relations*, 2009, č. 1, s. 9–27; Matthias BECHER, *Chlodwig I.: Der Aufstieg der Merowinger und das Ende der antiken Welt*, München: C. H. Beck, 2011, zde zejm. s. 174–203; Johannes FRIED, *Der Schleier der Erinnerung: Grundzüge einer historischen Memorik*, München: C. H. Beck, 2012, s. 335–344; Bruno DUMÉZIL, *Le Baptême de Clovis. 24 décembre 505?*, Paris: Gallimard, 2019, passim.

¹³ „Vita Vedastis episcopi Atrebatensis,” in *MGH SS Rer. Germ.* 37., ed. Bruno Krusch, Hannover – Leipzig 1905, s. 310–311. K tomu srov. BECHER, *Chlodwig I.*, s. 275.

¹⁴ „Vita Vedastis episcopi Atrebatensis,” s. 311. O Vedastově účasti na Chlodvíkově křtu žádá jiný dobový pramen nereferuje. Autor *Vita sancti Vedasti* je zároveň prvním, kdo explicitně označil Remeš jako místo Chlodvíkova křtu.

¹⁵ Tamtéž, s. 312–314.

¹⁶ Tamtéž, s. 314.

Svatý Vedast měl být rovněž zván ke královskému dvoru (což se jeví jako zřetelná reflexe pozdně merovejského biskupského ideálu, neboť právě v hagiografiích 7. století jsou merovejští biskupové zobrazováni v přítomnosti merovejského dvora).¹⁷ Na dvoře měl prý zázračně zničit sudy s pivem, jimž bylo požehnáno po pohanském způsobu. Autor spisu přitom uvedl, že po Chlodvíkově smrti vládl Frankům jeho syn Chlotar (není tedy zmíněno nic o dělení říše).¹⁸

Svatý Vedast městu vládnul (!)¹⁹ zhruba čtyřicet let, když mu Bůh oznámil, že se blíží jeho smrt. Biskup se proto se všemi rozloučil a pokojně skonal.²⁰ Spis uzavírá obsáhlý popis Vedastova pohřbu a noticka, že když požár zachvátil Vedastův bývalý dům, zůstala ušetřena alespoň jeho ložnice.²¹

Obsah poměrně stručné *Vita sancti Vedasti* (zejména v porovnání s obsáhlou Jonášovou *Vita sancti Columbani*) je koncentrován především na popis křtu franského krále Chlodvíka I. a Vedastovy role při této slavné události, na zdůraznění vazby mezi biskupem Remigiem a svatým Vedastem, na dílčí výčet Vedastových zázraků a na popis jeho pohřbu.

Neméně důležité je však upozornit na prvky, které spis neobsahuje. *Vita sancti Vedasti* totiž nepředstavuje zcela běžnou životopisnou hagiografii svatého biskupa (ačkoliv nese označení *Vita*), neboť nepojednává o biskupově původu, vzdělání ani volbě do úřadu. Jonáš patrně nedisponoval relevantními prameny, které by mu tyto aspekty Vedastova života ozřejmily. Zajímavé přitom je, že (na rozdíl od mnoha jiných autorů biskupských hagiografií merovejského období) tuto mezeru v pramelech nezaplnil pomocí přejímání literárních vzorů z jiných spisů. Ve spisu proto není podrobněji zmiňován ani Vedastův episkopát. Autor zmínil zázraky, které biskup vykonal po příchodu do města, a Vedastovu angažovanost na merovejském dvoře (což odpovídá motivům ostatních biskupských hagiografií 7. století), na sdělení dalších podrobností ohled-

¹⁷ Srov. Martin ŠENK, „Political influence on late Merovingian episcopal hagiographic production and the episcopal ideal,” *Prague Papers on the History of International Relations*, 2022, č. 1, s. 81–96.

¹⁸ „Vita Vedastis episcopi Atrebatensis,” s. 314–316.

¹⁹ Jako správná varianta se jeví *rexit*, a nikoliv *erexit* (jak zvolil pro svou edici B. Krusch). Viz O'HARA – WOOD (trans.), *Jonas of Bobbio*, s. 274, pozn. 44.

²⁰ „Vita Vedastis episcopi Atrebatensis,” s. 316.

²¹ Tamtéž, s. 317–319.

ně biskupovy činnosti v diecézi ale autor rezignoval. Stejně tak autor záměrně vynechal výčet posmrtných zázraků.²²

Svatý Vedast je tedy zobrazen primárně jako ctnostný křesťan a velký divotvůrce, který měl podle autora spisu sehrát dílčí úlohu v klíčovém momentu franských dějin. Jestli bylo hlavním účelem spisu oslovit Chlodvíka II., oslavit sté výročí Vedastova úmrtí, nebo něco úplně jiného, nelze jednoznačně říci.

2. *VITA SANCTI VEDASTI A VITA SANCTI MARCELLI*

Specifika přístupu, který Jonáš zvolil k sepsání hagiografie svatého Vedasta, lze pak ozřejmit prostřednictvím srovnání Jonášovy *Vita sancti Vedasti* s hagiografickou tvorbou Venantia Fortunata. Stejně jako Jonáš z Bobbia i Venantius přišel do Franské říše z italského prostředí. Venantius byl autorem řady hagiografických spisů a alespoň v jednom případě stál před značně podobným úkolem jako Jonáš – měl sepsat hagiografii svatého Marcela z Paříže [BHL 5248], tedy dávno zemřelého svatého biskupa, o kterém se jinak nedochovaly prameny.²³

Ačkoliv je Marcellus historickou postavou (z přelomu 4. a 5. století), výhradním referentem o jeho životě je *Vita sancti Marcelli*.²⁴ Hagiografii pařížského biskupa Marcela sepsal Venantius pro jeho následníka na pařížském stolci – biskupa Germana z Paříže.²⁵ Dobu vzniku spisu lze tedy poměrně jednoznačně ohraničit rokem Germanova úmrtí (576).²⁶

Venantius o Marcelovi píše, že byl prostého původu (*mediocris parentibus*), svou vznešenost tudíž nezískal rodem, ale svými činy. Sku-

²² Všechny tyto skutečnosti byly pochopitelně recentním bádáním detailně aplikovány na problematiku autorství spisu (viz lit. výše).

²³ „*Vita sancti Marcelli*,“ in *MGH SS Auct. ant. 4.2.*, ed. Bruno Krusch, Berlin 1885, s. 49–54. K Venantiově biskupské hagiografické tvorbě viz podrobně ŠENK, *Biskup, svatost a moc*, s. 146–155.

²⁴ Sám Venantius si v prologu povzdychl nad tím, že nejsou takřka žádné zprávy o svatém Marcelovi a vzpomínky na něj odvál čas. „*Accedit etiam ad difficultatem ingenii inpediti res altera, quod de actibus beatissimi Marcelli plurima sunt invisenda, temporum vetustate subrepta, nec facile memoria recolit quod annositas numerosa fraudavit, quoniam quidquid in libris non figitur vento oblivionis aufertur.*“ Viz „*Vita sancti Marcelli*,“ s. 50.

²⁵ Tamtéž, s. 49.

²⁶ K chronologii a datu úmrtí viz např. Brian BRENNAN, „The Career of Venantius Fortunatus,“ *Traditio* 41 (1985): 66.

tečnosti ohledně Marcelova původu ze skromných poměrů Venantius důkladně rozvádí a vysvětluje, proč se jedná o ctnost.²⁷ Svatopis je prochnut alegorickou mluvou a symbolično je jistě přítomné i za četnými vyprávěními o Marcelových zázracích, které tvoří většinu spisu. Na pozadí vyprávění o zázracích Venantius též zachycuje, jak svatý Marcellus postupně stoupal v církevní hierarchii a jak byl jeho život vlastně přípravou na episkopát.²⁸

K období, kdy byl svatý Marcellus v úřadu biskupa, se Venantius dostává až ke konci spisu, přičemž o jeho uvedení na pařížský stolec autor jen zmínil, že pro svatého Marcela to bylo spíše břímě než pocta.²⁹ Nejznámější část svatopisu představuje jeho samotný závěr, kde Venantius odkrývá příběh o nevěrné ženě, v jejímž těle sídlil ďábel a nedal jí klidu ani po smrti. Žena se v hrobě proměnila v hadovitou stvůru, později popsanou jako drak (*draco*), kterou dokázal uklidnit a přivést k pokání pouze svatý Marcellus.³⁰

Z hlediska biskupského ideálu toho tudíž nelze z *Vita sancti Marcelli* – podobně jako z *Vita sancti Vedasti* – mnoho vyvodit, neboť popis Marcelova episkopátu nehrál v kompozici spisu větší úlohu. Venantius v tomto spisu především umně a alegoricky podal příběh o Germanově předchůdci, který je plný zázraků a křesťanské symboliky. Rozdílný je však přístup obou autorů k popisu historických reálií a ke způsobu, jakým paměť na dávno zemřelého biskupa prezentovali svým čtenářům. Jonáš i Venantius disponovali širokým repertoárem literárních prostředků. Venantius se ve *Vita sancti Marcelli* zaměřil na topické znázornění Marcelovy cesty k biskupské hodnosti a následně se v literární výstavbě textu pevně držel bezčasého hromadění zázraků (což je typický prvek Venantiova přístupu i v dalších hagiografiích svatých biskupů).³¹

²⁷ „Beatissimus igitur Marcellus antestis natus Parisii sed civis paradisi, in terris humilis, erectus in caelis, mediocris parentibus sed meritis celsus, cui hoc fuit nobilitatis lumen insigne Christo sine culpa servire, non de generis intumescens superbia sed habens de moribus ornamenta nec sumens de parentali laude iactantiam sed gratiam possidens in virtutis exemplis, intra se suos thesauros retinens, deum mundo corde complectens. Sed cum Christo pauper iste regnavit, qui in humilitatis conversatione, in caritatis ubertate, in castitatis lumine, in ieiuniorum pinguedine ita se totum caelesti tradidit disciplinae, ut ab ipsa infantia maturus ascenderet et positus in corpore quasi nihil de carne portaret.“ „*Vita sancti Marcelli*,“ s. 50.

²⁸ Tamtéž, s. 51–52.

²⁹ Tamtéž, s. 53.

³⁰ Tamtéž, s. 53–54.

³¹ Srov. komplexně ŠENK, *Biskup, svatost a moc*, s. 146–155.

Jonáš naproti tomu zvolil jiný postup, a ačkoliv ani on neměl dostatečný pramenný materiál (ani zprávy očitých svědků, které měl v hojném množství k dispozici v případě *Vita sancti Columbani*), pokusil se život sepsat v „historiografickém“ stylu – tedy zprostředkovat (patrně tak, jak to bylo jen možné) historické reálie, jména i chronologické údaje. Díky tomu je dobře patrné, že rezignace na historické reálie byla záměrnou a vědomou volbou Venantia Fortunata a že nijak nesouvisela s italským původem autora – tedy s tím, že by byl „cizincem“, který by apriori neměl dostatečné povědomí o činech merovejských biskupů.

Tyto závěry umožňují podstatně zpřesnit a diferencovat dosavadní hodnocení výpovědní hodnoty merovejských hagiografických textů. Ukazují totiž, že míra „historičnosti“ či naopak rezignace na konkrétní reálie nemusí být primárně důsledkem autorské neinformovanosti, kulturní distance nebo omezení pramenné základny, nýbrž též výsledkem vědomé literární a konceptuální volby. Z tohoto hlediska je třeba merovejské hagiografie číst nikoli jako homogenní celek, ale jako texty, které různými způsoby odrážejí minulost a nakládají s historickou pamětí v závislosti na autorově záměru, žánrovém rámci a očekávané funkci díla. Takto pojatá interpretace může přispět nejen k jemnějšímu posouzení jejich historické hodnoty, ale i k hlubšímu pochopení mechanismů, jimiž merovejští autoři konstruovali a interpretovali starší dějiny ve svých textech.

3. ALKUIN Z YORKU A PŘEPRACOVANÁ VERZE VEDASTOVY HAGIOGRAFIE

Jonášovu hagiografii v závěru 8. století přepracoval Alkuin z Yorku, anglosaský učenec, jenž byl v roce 781 pozván ke královskému dvoru Karlem Velikým. V okolí Karlova dvora pak působil s dílčími přestávkami do roku 796, kdy se odebral do ústraní a stal se opatem kláštera v Tours. Alkuin po sobě zanechal rozsáhlé dílo, sepsané jak v próze, tak ve verši. V době svého působení na dvoře Karla Velikého byl Alkuin jedním z hlavních hybatelů reformní činnosti, kterou dnes souhrnně označujeme jako karolinskou renesanci (či *correctio*). Alkuin stál v pozadí reformy písma a vzdělávání, které obětoval mnoho sil, a vytvořil řadu pedago-

gických spisů. Přitom se angažoval i v hlavních teologických sporech své doby.³²

Zde je pak důležité zmínit, že Alkuin byl též ostrým kritikem některých aspektů Karlovy vlády – tedy především násilné christianizace Saska – a obával se, aby se podobně krvavý scénář neopakoval i v budoucnu, například během případné christianizace Avarů.³³ Z tohoto důvodu Alkuin sepsal několik kritických dopisů a záměrně začlenil ideál nenásilné misijní činnosti také do svých hagiografických spisů, zejména tedy do prozaické hagiografie svatého Willibrorda (a jak je níže ukázáno, možná i do přepracované verze života svatého Vedasta).³⁴

Centrem Vedastova kultu se v pozdně merovejském a karolinském období stal arraský klášter, který přijal svatého Vedasta jako svého patrona. Klášter byl v době Karla Velikého kulturním centrem a v tomto ohledu proslul především za opata Radona, který do kláštera přišel okolo roku 790 (Rado předtím po dvě dekády vedl kancelář Karla Velikého). Právě opat Rado inicioval vznik nové hagiografie svatého Vedasta [BHL 8506–8508], o čemž nás Alkuin z Yorku informuje v prologu spisu. Vznik spisu lze datovat zhruba mezi roky 790 a 800. Jedná se přitom o typickou hagiografii karolinské renesance, neboť Alkuin si vytknul za cíl původní spis opravit a vylepšit (*vitam sancti Vedasti [...] emendare studui*), tedy opravit gramatické a ortografické chyby v rukopisech a literární stránku spisu pozvednout pomocí vhodných rétorických prvků. Samotný obsah (myšleno historické vyprávění o světcích a jeho zázracích) však Alkuin měnil jen zřídka – o to důležitější pro nás však tyto změny jsou, neboť

³² Srov. např. Douglas DALES, *Alcuin: His Life and Legacy*, Cambridge: James Clarke & Co, 2012, passim; Donald A. BULLOUGH, *Alcuin: Achievement and Reputation*, Leiden: Brill, 2004, passim. Ke karolinskému programu *correctio* viz již Percy E. SCHRAMM, „Karl der Große. Denkart und Grundauffassungen: Die von ihm bewirkte Correctio (Renaissance’),“ *Historische Zeitschrift* 198, č. 1 (1964): 339–342; nejnověji kriticky srov. Carine VAN RHYN, *Leading the Way to Heaven: Pastoral Care and Salvation in the Carolingian Period*, London – New York: Routledge, 2022, s. 25–51.

³³ Srov. např. Steven STOFFERAHN, „Staying the Royal Sword: Alcuin and the Conversion Dilemma in Early Medieval Europe,” *The Historian: A Journal of History* 71 (2009): 461–480; Ian N. WOOD, *The Missionary Life: Saints and the evangelisation of Europe, 400–1050*, Harlow: Routledge, 2001, s. 80–90.

³⁴ „Vita Willibrordi archiepiscopi Traiectensis auctore Alcuino,” in Bruno KRUSCH – Wilhelm LEVISON (eds.), *MGH SS Rer. Mer. 7: Passiones vitaeque sanctorum aevi Merovingici. Pars V*, Hannover – Leipzig 1920, s. 113–141; Douglas DALES, *Alcuin: Theology and Thought*, Cambridge: James Clarke & Co, 2013, s. 123–129; česky srov. Martin ŠENK, „Obraz karolinské expanze do Friska v hagiografických spisech,” *Studia Theologica* 26, č. 2 (2024): 107–111, DOI: 10.5507/sth.2024.012.

poskytují indicie o Alkuinově autorském záměru. Alkuin tudíž nerozšířil životopisné údaje o svatém Vedastovi ani o fiktivní prvky a pevně se držel své předlohy.³⁵

Alkuin svůj spis (stejně jako Jonáš) otevírá kapitolou, která spojuje svatého Vedasta a franského krále Chlodvíka I. Uvedl tedy, že svatý Vedast působil v době udatného franského krále Chlodvíka, který vedl svůj lid pomocí Boží milosti ke spáse. Následně Alkuin ve vyprávění pokračoval lehce odlišně. Král Chlodvík se prý chystal do války proti Alemanům, avšak Alemani kladli tuhý odpor a byli odhodláni ochránit svou vlast, nebo zhynout při její obraně.³⁶ Následně Alkuin navázal na Jonášův narativ a uvedl, že během krvavé bitvy se král obrátil v modlitbě k Bohu své ženy Klotyldy, kterému slíbil úctu, pokud mu daruje vítězství.³⁷

Motiv hrdinné obrany vlasti nepatří mezi běžná hagiografická *topoi* a již W. Berschin oprávněně upozornil na význam Alkuinovy úpravy této pasáže.³⁸ Ta totiž není literárně svázána s vyprávěním o svatém Vedastovi a její obsahovou interpolaci nelze chápat v žádném ohledu jako snahu o vyzdvížení Vedastovy svatosti. Úvodní kapitolu spisu proto lze interpretovat především jako snahu Alkuina nastavit kritické zrcadlo své době prostřednictvím vyprávění o válce krále Chlodvíka a udatné snaze Alemanů bránit svou vlast. Alkuin tedy chtěl patrně ukázat, že obrana vlasti je legitimní a snaha o porobení lidu násilím vede ke krveprolití (*in mutuum corruentes caedem*).

Poté již Alkuin spis upravil spíše stylisticky a kapitoly rozšiřoval pomocí prvků křesťanské katechetické rétoriky. Nejprve uvedl, že když byli Alemani porobeni a král se triumfálně vrátil domů, Chlodvík chtěl dostát svému slibu a nechat se pokřtít, přičemž za svého společníka vybral zbožného Vedasta. Podle Alkuina měl svatý Vedast duchovně při-

³⁵ „Vita Vedastis episcopi Atrebatensis duplex: Vita auctore Alcuino,“ in *MGH SS Rer. Mer.* 3., ed. Bruno Krusch, Hannover 1896, s. 414–416. Srov. Walter BERSCHIN, *Biographie und Epochenstil im lateinischen Mittelalter. Band III: Karolingische Biographie, 750–920 n. Chr.*, Stuttgart: Anton Hiersemann, 2020, s. 160–168 (který upozornil na potřebu nové kritické edice spisu); DALES, *Alcuin: Theology and Thought*, s. 129–131.

³⁶ „Nam, fortissimo collecta manu, regi circa ripas Reni fluminis obviaverunt, unanimes bellica virtute patriam defendere vel libera manu pro patria mori; et fortissime utrimque decertatum est: hi, ne triumphi gloriam, illi, ne patriae perderent libertatem, in mutuum corruentes caedem.“ „Vita Vedastis episcopi Atrebatensis duplex: Vita auctore Alcuino,“ s. 416–417.

³⁷ Tamtéž, s. 417.

³⁸ BERSCHIN, *Biographie und Epochenstil im lateinischen Mittelalter. Band III*, s. 165–166.

pravit krále ke křtu, který pak vykonal svatý Remigius. Oba svatí biskupové si byli prý takřka rovni ve zbožnosti a společně přivedli krále ke Kristu.³⁹ Alkuin zde původní verzi spisu rozšířil o vyprávění, ve kterém zdůraznil klíčovou úlohu Vedastovy kazatelské činnosti při přípravě krále na přijetí křtu.⁴⁰ Implicitně je zde tudíž zasazen Alkuinův misijní ideál – tedy nenásilná průprava k přijetí víry prostřednictvím kázání a katecheze.

Alkuin začlenil do své verze spisu rovněž exkurz o zázračném uzdravení slepce,⁴¹ popis Chlodvíkova křtu a neopomněl ani zmínit, že Chlodvík světil svatého Vedasta biskupu Remigiovi.⁴² V následujících částech následoval Alkuin Jonášův vzor poměrně věrně – obsahové změny ve vyprávění jsou spíše drobné, například světec z města neměl vyhnat medvěda, ale divou zvěř. Systematičtější úprava příběhu je patrná z pasáže o hostině na dvoře krále Chlotara, kde Alkuin vylepšil způsob zobrazování franských velmožů.⁴³

Změny, které Alkuin ve svém přepracování Vedastovy hagiografie učinil, měly nastavovat recipientům doby Karla Velikého zrcadlo, v němž byl vztah mezi svatým biskupem a franským králem upraven do takové podoby, aby odpovídal Alkuinovu smýšlení a aby spis kriticky reflektoval aktuální politickou situaci ve Franské říši. Historická paměť na svatého Vedasta tak Alkuinovi posloužila jako *exemplum* svého druhu.⁴⁴

ZÁVĚR

Předkládaná studie sledovala, jakým způsobem byla v raně středověké franské hagiografii konstruována a dále reinterpretována paměť na svatého Vedasta, a to v kontextu rozdílných autorských záměrů, literárních strategií i proměňujících se politických a ideových rámců. Jonášova *Vita sancti Vedasti* se ukázala jako text, který se vědomě vyhýbá standardnímu biografickému modelu biskupské hagiografie. Autor v ní

³⁹ „Vita Vedastis episcopi Atrebatensis duplex: Vita auctore Alcuino,“ s. 417–418.

⁴⁰ K tomu srov. již WOOD, *The Missionary Life*, s. 83.

⁴¹ „Vita Vedastis episcopi Atrebatensis duplex: Vita auctore Alcuino,“ s. 418.

⁴² Tamtéž, s. 419.

⁴³ Tamtéž, s. 419–425.

⁴⁴ Podobného mínění byl již DALES, *Alcuin: Theology and Thought*, s. 131.

neobjasňuje Vedastův původ, vzdělání ani působení v diecézi, a místo toho soustředí pozornost na klíčový moment franských dějin – na křest krále Chlodvíka I. a na Vedastovu údajnou roli v klíčovém momentu franských dějin. Tato studie inovativně ukázala, že absence tradičních částí narace o svatém biskupovi není důsledkem neznalosti literárních vzorů, ale vědomým rozhodnutím autora, který se zdržel doplňování pramenných mezer konvenčními narativními schémata. Výsledkem je hagiografie, jež nepředkládá ucelený obraz biskupského ideálu, nýbrž představuje Vedasta především jako ctnostného křesťana a divotvůrce, jehož význam je ukotven v jediné, avšak symbolicky zásadní historické epizodě. Srovnání Jonášova přístupu s *Vita sancti Marcelli* Venantia Fortunata zároveň umožnilo nově přesněji vymezit rozdílné strategie práce s pamětí na dávno zesnulé biskupy. Zatímco Venantius volí nadčasový, silně alegorický a topický způsob vyprávění, v němž se historické realie rozpouštějí v řetězení zázraků a symbolických motivů, Jonáš se – navzdory omezenému pramennému materiálu – pokouší o narativ, jenž se přibližuje historiografickému stylu. Rozdíl mezi oběma texty tak nespočívá v autorově kulturním či geografickém původu, ale v rozdílném pojetí vztahu mezi literární formou a historickou pamětí. K oživení paměti na svatého Vedasta došlo v karolinské době, kdy Jonášovu hagiografii přepracoval Alkuin z Yorku. Tato verze již neusiluje pouze o uchování tradovaného obrazu světce, ale cíleně jej aktualizuje pro prostředí dvora Karla Velikého. Vztah mezi svatým biskupem a franským králem je zde modelován tak, aby odpovídal karolinskému pojetí spolupráce mezi duchovní a světskou mocí a aby sloužil jako *exemplum* odrážející současnou politickou situaci.

Hagiografie svatého Vedasta v tomto ohledu proto představují i výmluvný příklad toho, jak se v raném středověku utvářela, proměňovala a instrumentalizovala paměť na svaté biskupy. Paměť na svatého Vedasta tudíž nevypovídá pouze o samotné historické postavě, ale především o způsobech, jimiž raně středověká společnost reflektovala vlastní dějiny, autoritu biskupa a vztah mezi svatostí a mocí. Závěry této studie v tomto ohledu dokládají, že merovejskou hagiografickou produkci je třeba chápat jako soubor rozličných výsledků vědomých autorských strategií, nikoli jako mechanické odrazy (ne)dostatku informací. Tato studie tak kazuistickým způsobem přispívá k přesnějšímu hodnocení výpovědní hodnoty hagiografických pramenů i k hlubšímu porozumění tomu, jak raně středověcí autoři zrcadlili a utvářeli obraz starších dějin.

The Memory of Saint Vedast in Frankish Hagiographical Production

Keywords: Cult of Saints; Hagiography; St Vedast; Frankish Empire; Jonas of Bobbio; Alcuin of York

Abstract: St Vedast served as a bishop in the Frankish realm during the reign of the first Christian Merovingian king, Clovis I. Through two hagiographical writings, Vedast entered Frankish historical memory, in all probability because these narratives included accounts of the saint's cooperation with King Clovis. In the seventh century, a coherent hagiographical writing devoted to Vedast was composed by Jonas of Bobbio, although his authorship has recently been questioned. This text was comprehensively revised by Alcuin of York at the end of the eighth century. This study first examines how Jonas of Bobbio constructed the memory of St Vedast and how his hagiography reflected the episcopal ideal of his time. Jonas's approach is consequently compared with the hagiographical writings of Venantius Fortunatus, specifically the *Vita sancti Marcelli*, which makes it possible to identify different strategies for shaping the memory of long-deceased bishops and different concepts of the relationship between literary form and historical reality. The final part of the study focuses on Alcuin's Carolingian redaction of Vedast's hagiography, in which the memory of the holy bishop is updated and used as an *exemplum* reflecting contemporary ideas about the relationship between spiritual and secular power. Thus, the study demonstrates that the hagiographical writings of St Vedast represent a dynamic tool for the formation and reinterpretation of historical memory in the early medieval Frankish world.

Mgr. et Mgr. Martin Šenk, Ph.D.
Masarykova univerzita
Filozofická fakulta
Ústav pomocných věd historických a archivnictví
Arna Nováka 1/1
602 00 Brno
martin.senk@phil.muni.cz